

ZA ZIDOVI "CELJSKEGA PISKRA"

celjski

pisker

OSNOVNA ŠOLA HUDINJA
Mariborska 125, 3000 Celje

ZA
ZIDOVI
"CELJSKEGA
PISKRA"

AVTORICE:

RAZRED: 8.b

Biljana Rakanovi □

Dijana Radi □

Sandra Kukovi □

MENTORICA: Lidija Vorši □

KAZALO

KAZALO

2

POVZETEK	3
1. UVOD	4
1.1 TEORETSKE OSNOVE	5
1.1.1 OD SAMOSTANA DO ARESTA	5
1.1.2 VOJNA, MUČENJE IN SMRT	7
1.1.3 ČAS SVOBODE	8
1.1.4 ZA REŠETKAMI DANES	10
1.1.5 ZAKAJ PRIHAJA DO KRIMINALNIH DEJANJ	11
1.1.5.1 ODKLONSKO VEDENJE IN VZGOJA	11
1.1.5.2 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA KRIMINALNA DEJANJA	12
1.1.5.3 IZOBRAŽEVANJE ZAPORNIKOV	13
1.2 OPIS RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	15
1.3 HIPOTEZE	15
1.4 RAZISKOVALNE METODE	16
1.4.1 DELO Z LITERATURO	16
1.4.2 INTERVJU	16
1.4.3 OBLIKOVANJE PISNEGA POROČILA	16
2. OSREDNJI DEL	17
2.1 OPIS RAZISKOVANIH REZULTATOV	17
2.1.1 ZAPOR "CELJSKI PISKER"	17
2.1.1.1 ŽIVLJENJE IN DELO V ZAPORU	19
2.1.2 PROSTOVOLJNO DELO	28
2.1.2.1 ZAČETKI PROSTOVOLJNEGA DELA	28
2.1.2.2 SKUPINA SAMARIJAN	29
2.1.2.3 INTERVJU S HELENO SKARLOVNIK	30
2.2 DISKUSIJA	34
3. ZAKLJUČEK	37
4. VIRI	38
4.1 LITERATURA	38
4.2 INTERNETNI NASLOV	38
4.3 OSTALI VIRI	38

POVZETEK

Zanimalo nas je, kakšno je življenje in delo v zaporu, katerega korenine segajo daleč v zgodovino in je znan pod imenom Stari pisker. V nalogi smo hotele predstaviti svet, ki je nekaterim bolj, drugim manj znan.

Odpravile smo se v ustanovo, katere vzdevek je naslov naše raziskovalne naloge –»Celjski pisker«, se tam najprej pogovarjale z gospodom Ivanom Kosom, ki je namestnik direktorice Edite Mejač. Po izčrpnem pogovoru z gospodom Kosom smo se odpravili ogledat zapor oziroma prostore, ki se nahajajo v njem. Med ogledom smo bile zelo radovedne in si vse natančno ogledale, hkrati pa nas je obdajal nekakšen čuden občutek, saj smo bile v ustanovi, ki nam je nekakšen tabu. Po ogledu smo bile enotnega mnenja, da se današnji položaj zapornika, njegove življenjske in bivanjske razmere ter pogoji v zaporu ne more primerjati s tistim v preteklosti, niti ne z zapori, ki so prikazani v filmih.

V zaporu smo izvedele za skupino Samarijan; njihove svetovalke - prostovoljke spremljajo obsojence. Tako smo se pogovarjale tudi z vodjo skupine Samarijan – Heleno Skarlovnik, ki nam je njihovo delo zanimivo predstavila.

Zapori pa danes ne bi obstajali, če ne bi bilo kaznivih dejanj. To pa so lahko danes le iluzije, saj je takšno ali drugačno kaznivo dejanje že vsakdan. Nekaj smo zapisale tudi o dejavnikih, ki pripeljejo do kaznivih dejanj.

Menile smo, da večja (hujša) kazniva dejanja med osnovnošolci niso zelo pogosta, prav tako jim celjski zapor in zaporniki niso blizu, zato smo se namesto anketnega vprašalnika raje odločile za izvedbo intervjujev.

1. UVOD

Vsi ljudje vemo, da je danes vedno več kriminala. Pojavljajo se različne oblike kriminalnih dejanj (pranje denarja, trgovanje s človeškimi telesi, gospodarske afere, ...), ki se tako razširjajo, da zavirajo razvoj ljudi, ogrožajo osnovno svobodo, mir, stabilnost in varnost ter človekove pravice.

Kaznovanje tako imenovanih kriminalcev se je pojavljalo v zgodovini v različnih praksah, kjer je imela kazen izključno vlogo maščevanja. V začetku 19. stoletja pa se je način kaznovanja spremenil in uveljavila se je kazen odvzema prostosti - zapor. Ta kazen naj bi postala močno sredstvo za spreminjanje in poboljšanje vedenja, se pravi, da je njen cilj prevzgojati zapornika. Vendar so stališča glede namena tega kaznovanja različna; nekateri se strinjajo s prevzgojo, spet drugi pa so mnenja, da kaznovanje ne vodi v prevzgojo, pomiritev ali mir.

Naše mnenje je, da vsak individuum drugače odreagira na kazen, vendar naj bi bil zapor, prevzgojni dom, vzgojni zavod tisti, ki bi ga naj s pomočjo vzgoje in izobraževanja spreobrnili oz. odvrnili od kaznivih dejanj.

V raziskovalni nalogi smo kakšno vprašanje več namenile mladostnikom oz. našim vrstnikom. Tudi mladostnikom, zaradi kršitev zakonov, sodišče izreka najstrožje vzgojne ukrepe. Glede na vrsto kršitve so lahko mladostniki usmerjeni v kazensko poboljševalni dom, prevzgojni dom (Radeče), vzgojni zavod ali v zapor, slednja dva sta najstrožja ukrepa, kjer je tudi najstrožji režim.

Ustanove, ki skrbijo za sankcije kaznivih dejanj nam niso blizu, o njih bolj malo vemo, razen tistih, ki so svoje dni že preživljali v zaporu. Me smo eno takšnih ustanov obiskale, in sicer Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje, ki ima dolgo in na žalost tudi zelo kruto zgodovino.

V zavodu smo izvedele marsikatero zanimivo informacijo, hkrati pa smo si imele možnost zapor tudi ogledati. Celjski zapor pa je povezan tudi s prostovoljnim delom, in sicer prostovoljno delo z obsojenci. Tudi ta vidik dela smo vam skušale približati.

V raziskovalni nalogi smo vam predstavile Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje kot ustanovo, delo in življenje v njej ter vzroke, zakaj se ljudje znajdejo v takšni ustanovi.

1.1 TEORETSKE OSNOVE

1.1.1 OD SAMOSTANA DO ARESTA

Minoritski samostan je nastal kot pritlična velika stavba kvadrataste oblike z velikim osrednjim dvoriščem zunaj prvotnega naselja. Samostan so ustanovili grofje Vovbržani.

Slika 1: Minoritski samostan okoli leta 1784¹

Eden največjih požarov, ki je prizadel Celje, je izbruhnil prav v minoritskem samostanu. Sledila je obnova samostana in drugih poškodovanih objektov. Za vladarja Jožefa II. je bil obstoj samostana vprašljiv, 24. novembra 1808 pa je minoritski samostan prenehal delovati. Država je ta samostan prodala drugim lastnikom, nato pa ga je leta 1864 na dražbi kupila mestna občina. Stavba nekdanjega samostana se je venomer spreminjala, v njej je bilo nekaj časa tudi sodišče, nato pa je to poslopje zopet kupila država.

V času stare Jugoslavije je poslopje sodnih zaporov okrožnega sodišča Celje, v katerem so bili zaprti predvsem politični jetniki in kriminalci, dobilo ime Stari pisker in ga ima v ljudski govorici še danes.²

¹ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 5.

² Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 5-7.

Slika 2: Stari pisker³

Slika 3: Zaporniška celica⁴

³ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 6.

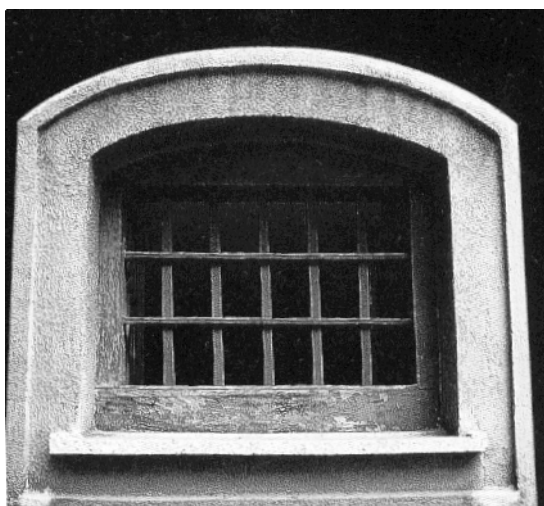
⁴ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 7.

1.1.2 VOJNA, MUČENJE IN SMRT

Če se celjski zapori v predvojnem obdobju niso v večji meri razlikovali od podobnih ustanov svojega časa, v katerih so se nahajali različni prestopniki in politični nasprotniki režima, pa so z nemško okupacijo leta 1941 dobili svoj nov namen in postali eno najtemačnejših prizorišč druge svetovne vojne na Slovenskem.

Zapirali so zavedne Slovence, najprimernejši so bili celjski zapori, ki so bili za Nemce najbolj moteči predstavniki slovenskega družbenega in gospodarskega življenja.

V času vojne je bilo v zaporih okoli 900 ljudi in več, na veliko so zapirali slovenske izobražence, priseljence ter kmete in delavce. Razmere v zaporu so bile nečloveške, krute in nikakor primerljive z današnjim časom. Poleg kaznovanja, zasramovanja, poniževanja in grozovitega mučenja, je bilo veliko zapornikov likvidiranih oz. so jih postrelili na dvorišču.⁵

Slika 4: Zaporniško okno⁶

⁵ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 8-22.

⁶ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 14.

1.1.3 ČAS SVOBODE

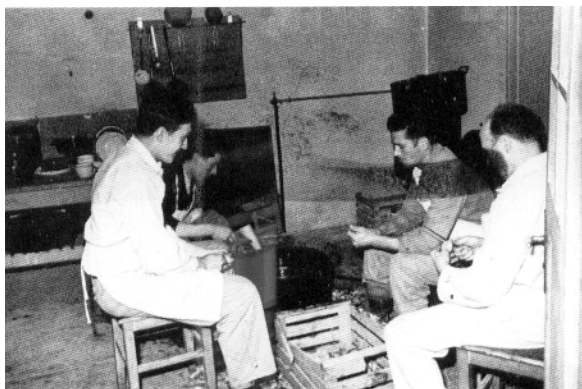
Maja 1945, po končani drugi svetovni vojni, so svobodo dočakali mučeni, preganjani in zaprti slovenski redoljubi, med njimi tudi zaporniki v Starem piskru. Vendar pa njegove celice niso dolgo samevale. Celjske zapore so začeli polniti ljudje, ki so med vojno sodelovali z okupatorjem ter nasprotniki nove oblasti.

Slika 5: Dvorišče Starega piskra, leta 1945⁷

Zapori so prešli pod pristojnost notranjega ministrstva. Razmere so se omilile, v zaporih so bili predvsem nasprotniki politike in uporniki oblasti. Največ je bilo poljedelcev, sledijo delavci, strokovnjaki in šele na repu so intelektualci.

Kot posledica agresije JLA in učinkovitega slovenskega upora, se je Stari pisker med junijem in septembrom 1991 spremenil v zbirni center za vojne ujetnike jugoslovanske vojske.⁸

Slika 6: Zaporniki pri lupljenju krompirja⁹

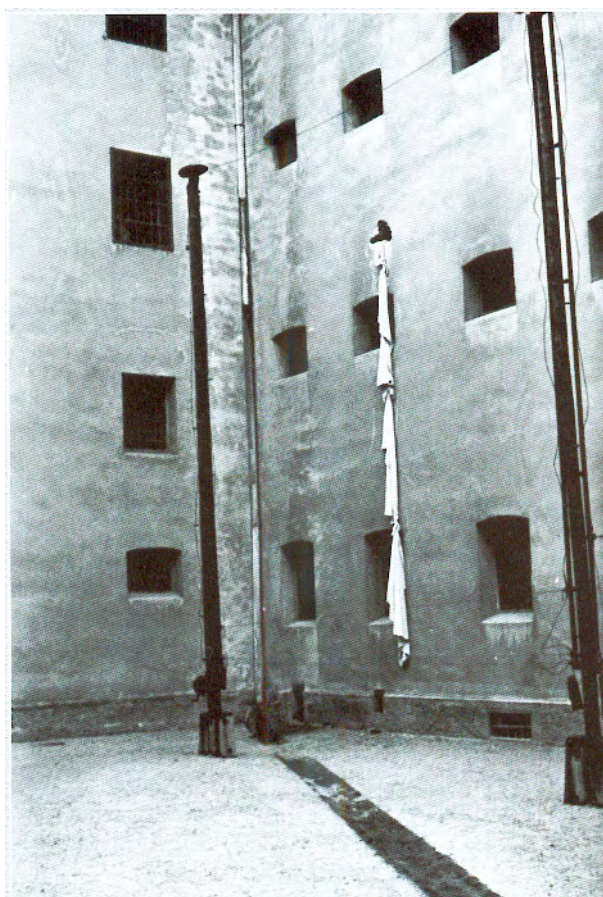
⁷ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 23.

⁸ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 23-26.

⁹ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 24.

Slika 7: Britje na dvorišču¹⁰

Slika 8: Poskus pobega¹¹

¹⁰ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 24.

¹¹ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 26.

1.1.4 ZA REŠETKAMI DANES

Danes se v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje izvršuje pripor za območje sodnega okrožja Celje.

Kapaciteta zavoda je 80 oseb, ki sodijo v naslednje kategorije:

- mladoletniki (16 – 18 let) z območja vseh sodnih okrožij v Republiki Sloveniji, ki so obsojeni na mladoletniški zapor;
- mlajši polnoletni obsojenci (do 23. leta starosti) z območja vseh sodnih okrožij v Republiki Sloveniji, ki so obsojeni na kazen zapora nad eno do treh let ali pa jim ostanek kazni po vštetju pripora ne presega treh let zapora;
- obsojenke z območja sodnega okrožja Celje, če so obsojene na kazen zapora do dveh mesecev ali jim ostanek kazni po vštetju pripora ne presega dveh mesecev zapora;
- osebe, kaznovane s kaznijo zapora v postopku o prekršku (upravno kaznovane) z območja občin celjske regije;
- osebe, zoper katere je odrejen pripor na podlagi sklepa pristojnega preiskovalnega sodnika z območja sodnega okrožja Celje.¹²

Slika 9: Dvorišče¹³

¹² Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 27.

¹³ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 29.

1.1.5 ZAKAJ PRIHAJA DO KRIMINALNIH DEJANJ

1.1.5.1 ODKLONSKO VEDENJE IN VZGOJA

Vsaka kultura oz. družba ima izoblikovane svoje družbene norme. Izražene so kot pravila in zapovedi, kaj je v določeni družbi sprejemljivo in kaj ne, kakšno ravnanje je prepovedano, kakšno vedenje se od pripadnika določene družbe pričakuje ali celo zahteva, ...

Ljudje se začnemo socializirati takrat, ko začnemo usvajati kulturo družbe, kateri pripadamo. Iz nemočnega bitja se tako razvije samozavedajoče bitje, ki si oblikuje in obvlada družbeno pomembne oblike obnašanja in doživljanja.

Vedenju, ki je v skladu z družbenimi normami sledijo pozitivne sankcije (nagrada, spoštovanje, odobravanje, ...), vedenju, ki je nezaželeno, prepovedano, pa sledijo negativne sankcije (zasmehovanje, nenaklonjenost, izobčenje iz določene družbene skupine, celo zapor, denarne kazni, ...). In prav te sankcije sledijo odklonskemu vedenju.

Odklonskost je vsako ravnanje, ki odstopa od družbenih norm in pričakovanj neke družbe in družbene skupnosti. To odklonsko vedenje lahko ima za posledice opomin, posmeh, izobčenost, lahko pa postane to vedenje nedopustno, saj krši zakone in to opredelimo kot kriminal.

Posameznikom, ki ogrožajo družbeni red, največkrat sledi sankcija odvzema prostosti oz. prestajanje kazni v prevzgojnih domovih, zaporih. Cilj, namen takšne kazni je, da bi posameznika poboljšali oz. ga ponovno usklajevali z družbo. Vedno pa ta cilj ni dosežen, zato se mora veliko delati tudi na vzgoji.

Kazen - odvzem prostosti ima dva namena; zaščititi družbo in prevzgojiti posameznika/obsojenca. Postavlja se vprašanje, ali sploh lahko prevzgajamo oziroma do-vzgajamo, glede na to, da imajo obsojeni že izoblikovano svojo osebnost, v kateri se pojavljajo primanjkljaji. Boljši izraz je do-vzgoja. V zaporih, prevzgojnih domovih želijo doseči, da bi prišel posameznik iz negativne osebnosti na pozitivno. Govori se o zavori, ki se pojavlja za »do-vzgojo«, kajti v zaporih je vse določeno, posameznik čuti popolno nemoč, preda se in ni več radoveden.¹⁴

¹⁴ <http://samarijan.net>

1.1.5.2 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA KRIMINALNO DEJANJE

Na posameznikovo kriminalno dejanje najpogosteje vplivajo okoliščine subjektivne in objektivne narave.

Subjektivne okoliščine

Pri povzročitvi kriminalnega dejanja imajo vpliv tudi lastnosti posameznikove osebnosti. Te lastnosti se še bolj kažejo pri mlajših polnoletnikih, ki so v polnem biopsihičnem razvoju, ki kopiči pri njih veliko fizične in duhovne energije. Tako se kaže pri njih velika nestabilnost značaja z močno razvitimi nagoni in s slabo kontrolo svojih postopkov, s pretirano občutljivostjo, pomanjkanje kritičnega odnosa do lastnih ravnanj, egocentričnost, neodgovornost, odklanjanje avtoritete drugih osebnosti, agresivnost, surovost, sugestibilnost, impulzivnost, ...

Četudi so subjektivne okoliščine tako zelo močne, ne morejo same privedi do storitve kaznivega dejanja. Na le-to vplivajo še objektivne, sociološke okoliščine, h katerim prištevamo družino, šolo, družbo, s katero je posameznik preživljal prosti čas, pa tudi alkoholizem, stopnjo izobrazbe, ...

Družina

Je najpomembnejši dejavnik pri primarni socializaciji, zato ima pomembno vlogo pri oblikovanju in vzgoji osebnosti. Tako za popolne kot tudi za nepopolne družine je značilno zanemarjanje staršev glede vzgoje in skrbi. To zanemarjanje je pogosto posledica alkoholiziranosti v družini, konfliktov - prepиров med staršema, nepopolnost družine (razveza, smrt enega od staršev), posledica pretirane pozornosti do otroka ali pa nezadostne pozornosti.

Šola, sovrstniki, družba

To okolje ima posebno mesto v sekundarni socializaciji – to je takrat, ko je mladina v procesu družbene integracije in se pojavlja rahljanje družinskih odnosov. Posameznik v starostni dobi od 18 do 20 let se čuti podrejenega svoji družini, kar je pa v nasprotju z njegovimi mislimi, da je že odrasel, zato o svojih problemih ne govori, ne razpravlja več v krogu svoje družine, temveč jih zaupa svojim vrstnikom, prijateljem z ulice, šole. Če slabi vpliv družine, raste vpliv zunajdružinskih okolij. Obstaja tudi vzročna zveza med premoženjskim stanjem in nekaterimi kaznivimi dejanji. Mlajši polnoletniki so ljudje z izrazitimi materialnimi potrebami. Posameznik prihaja marsikdaj v dilemo, ali naj se odpove zadovoljitvi takih potreb, ali naj na

kakšen način pride do »potrebni« materialnih možnosti. Mlad človek pa se zelo težko odpove zadovoljstvu, ki mu ga nudi oblačenje, nastopanje pred dekleti, obiskovanje lokalov, ... Vse to pa marsikdaj preseže njegove materialne zmogljivosti.

Alkoholizem

Je pri nas hudo individualno in družbeno zlo, ki ga po pravici lahko štejemo med najpomembnejše kriminogene dejavnike. Vzročna zveza med alkoholiziranostjo in storitvijo kaznivega dejanja je ugotovljena pri dejanjih zoper življenje in telo, zoper spolno nedotakljivost in moralo itd.

Stopnja izobrazbe

Storitev kaznivega dejanja je marsikdaj tudi rezultat, v določeni meri, nizke izobrazbene stopnje storilca. Prav stopnja izobrazbe pogosto določa stališča do družbenih vrednot, ki pomagajo človeku zavzeti pravo stališče.¹⁵

1.1.5.3 IZOBRAŽEVANJE ZAPORNIKOV

V različnih zaporih je večina obsojenih oseb mlajših odraslih, ki pa so manj izobraženi, pa tudi funkcionalno nepismeni. Marsikdo med njimi se je voljen in sposoben učiti – moč jih je navdušiti za učenje. Pravijo celo, da je priložnost za učenje eden najboljših načinov za preobrazbo zaporov.

Z nadaljnjim izobraževanjem mislimo na celoto organiziranih izobraževalnih procesov, ne glede na vsebino, stopnjo in uporabljene metode, bodisi da je to izobraževanje formalno ali kakšno drugo. Lahko je nadaljevanje ali nadomestek začetnega izobraževanja v šolah, srednjih šolah ali na univerzah. Ker pa imajo v zaporih tudi različne delavnice, se obsojene osebe lahko izobražujejo tudi na vajenskem področju in s tem obogatijo svoje znanje, izboljšajo strokovno in poklicno usposobljenost. Izobraževanje se lahko pokaže ne le na delavskem področju, temveč tudi v spremembah njihovih stališč in obnašanja. Predvsem si prizadevajo za njihov popolni osebni razvoj in za možnost sodelovanja v neodvisnem in uravnovešenem ekonomskem, družbenem in kulturnem razvoju.

¹⁵ <http://samarijan.net>

Kljub temu da je izobraževalni proces pomemben, pa ostaja večinoma obrobna dejavnost. Eden od vzrokov je tudi odnos javnosti in vlade do kriminala, kriminalcev in do obsojenih kriminalnih dejanj.

Cilji zaporskega izobraževanja so:

- izboljšati sposobnost, stališča in znanje zapornikov, da bi se zmanjšala verjetnost ponovnega vključevanja v kriminalne dejavnosti;
- zagotoviti zapornikom smiselno zaposlitev, ki bo prispevala k varnosti in stabilnosti zavoda;
- omogočiti zapornikom pridobitev poklicnih, akademskih spričeval, saj bi s tem izboljšali njihove možnosti zaposlitve.

Kljub ciljem pa izobraževalne razmere, kakršne ponujajo nekateri zapori, ne odsevajo osnovnega namena, popolnemu razvoju človeka in njegove osebnosti.¹⁶

¹⁶ <http://samarijan.net>

1.2 OPIS RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Ni nam bilo veliko znanega o Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje, zato se nam je porajalo kar nekaj vprašanj.

- Je zapor dostopna ali nedostopna ustanova?
- Ali je celjski zapor podoben zaporom, ki jih vidimo na TV?
- Kakšni so vzroki za kazniva dejanja?
- Kaj se zgodi, če kaznivo dejanje stori mladostnik?
- Ali so pravila v zaporu za vse enaka?
- Katere osebne predmete lahko uporabljajo v zaporu?
- Koliko zapornikov se izobražuje?
- Ali število zaprtih oseb narašča?
- Ali se veliko obsojencev ponovno vrne v zapor?
- Ali nudijo zapornikom kakšno strokovno pomoč?

1.3 HIPOTEZE

- Zapor je zelo nedostopna, zaprta ustanova.
- Celjski zapori niso podobni zaporom v tujih filmih, ki jih vidimo na TV.
- Vzroki za kazniva dejanja so najpogosteje neurejene družine, brezposelnost, alkohol.
- Za kazniva dejanja mladostnikov večinoma ni zaporne kazni.
- Pravila v zaporu niso za vse enaka.
- Večina osebnih predmetov je v zaporu prepovedanih.
- Zaporniki se v večini ne izobražujejo.
- Število zaprtih oseb narašča.
- Večina zaprtih oseb se ponovno vrne v zapor.
- Zaporniki se imajo možnost posvetovati, pogovarjati s pedagogom oziroma s psihologom.

1.4 RAZISKOVALNE METODE

1.4.1 DELO Z LITERATURO

Odpravile smo se v Osrednjo knjižnico Celje in opravile izbor literature, ki pa je bil zelo skop. Literature o Starem piskru ni bilo veliko, še manj pa literature o današnjem Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje. Tudi v samem zavodu niso imeli literature, ki nam bi bila v pomoč.

Pregledale smo nekaj internetnih strani (predvsem internetno stran skupine Samarijan), ki so nam bile v pomoč pri izdelavi raziskovalne naloge.

1.4.2 INTERVJU

20. 1. 2005 smo se odpravile v Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje h gospodu Ivanu Kosu, s katerim smo bile dogovorjene za intervju. Prijazno nam je odgovoril na vsa zastavljena vprašanja. Ob pogovoru in ogledu Zavoda smo si veliko lažje predstavljale življenje in delo v zaporu.

Čez nekaj dni pa smo izvedle še intervju s Heleno Skarlovnik, vodjo skupine Samarijan. Tudi ona nam je izčrpno postregla z odgovori in nam približala njihovo delo.

Oba intervjuja smo zvočno posnele in ju nato prenesle v pisno obliko.

1.4.3 OBLIKOVANJE PISNEGA POROČILA

Pri izdelavi raziskovalne naloge smo si pomagale z osebnim računalnikom. Besedilo smo oblikovale v MS Word 2000, slike smo prenesle iz interneta ali pa jih skenirale z literature.

2. OSREDNJI DEL

2.1 OPIS RAZISKOVANIH REZULTATOV

Od Ministrstva za pravosodje oziroma od Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij smo dobile dovoljenje za uporabo podatkov o mladoletniškem zaporu Celje, ki jih lahko navedemo v svoji raziskovalni nalogi. Torej, vse nadaljnje informacije naše raziskovalne naloge o zaporu, ki smo jih pridobile s pomočjo intervjuja, so »najnovejše«.

V nadaljevanju raziskovalne naloge bomo nekaj povedale o prostovoljnem delu, ki se prav tako odvija v celjskem zaporu.

2.1.1 ZAPOR »CELJSKI PISKER«

Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje vodi direktorica gospa Edita Mejač, s katero smo se dogovorile za obisk v zaporu oziroma izvedbo intervjuja. Direktorica je bila zelo zasedena, zato nam je omogočila intervju z njenim namestnikom – gospodom Ivanom Kosom.

Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje se nahaja v središču mesta, kar je zelo ugodno oziroma priročno. Veliko obsojencev se pošilja na izobraževanje, v bolnišnico ter drugam, in tako so jim vse ustanove blizu, prav tako javni prevoz. Tudi za obiskovalce je lokacija zavoda ugodna, še posebej, če prihajajo z javnim prevozom. Edina slaba stran same lokacije pa je utesnjenost zapora (ni zelenih površin), kajti stavba je muzejsko zaščitena in se ne sme spreminjati razen znotraj.

V zaporu se trenutno nahaja 80 zaprtih oseb.

Obstaja več kategorij obsojencev, predhodno smo jih že navedle. Tistih, ki so storili kaznivo dejanje in so bili na sodišču obsojeni, je trenutno 35. Od teh 35 pa so trenutno samo trije mladoletniki. Mladoletnih oseb je trenutno res manj, vendar so tukaj še vzgojni zavodi (Slivnica) in prevzgojni dom Radeče, kjer se tudi nahajajo mladoletne osebe. Razlog pa je treba iskati tudi v sodiščih, ki obsodbo zapora izrekajo kot zadnjo možnost, če res nič drugega ne pomaga.

V zaporu se nahajajo tudi upravno kaznovani, ki jih obsodi sodnik za prekrške (razgrajanje, pretepi, kršenje javnega reda in miru, prometni prekrški, ...), ti lahko denarno kazen plačajo ali pa se odločijo, da gredo v zapor.

Največ pa je pripornikov; to so tisti, ki še čakajo na sojenje, teh je čez 40. Priporniki so ločeni od drugih, saj se jih tudi obravnava drugače. Dokler niso obsojeni, jim gredo pravice kot drugim ljudem v državi, razen tega, da je njihova svoboda omejena.

Med kategorijami obsojencev so razlike (mladoletni, polnoletni), saj jih tudi statistično različno vodijo.

Mladoletniki so tisti, ki so storili kaznivo dejanje preden so bili stari 18 let. Kljub temu, da so postali polnoletni, so še vedno tretirani kot mladoletniki.

Mlajši polnoletniki pa so stari do 23 let in so storili kaznivo dejanje po 18 letu. V celjskem zaporu se nahajajo tisti, ki imajo dosojeno kazen do 5 let zapora (če je kazen nad 5 let, gredo na Dob; največja možna kazen je 10 let).

Ker drugje v Sloveniji ni zapora za prestajanje mladoletniške kazni, prihajajo vsi v Celje.

Med zaprtimi osebami so tudi ženske, vendar le kot pripornice oziroma upravno kaznovane, ali pa so obsojene do 2 mesecev zapora.

Najdaljša kazen v celjskem zaporu je 5 let.

V Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje so zaposleni:

- strokovni in administrativni delavci,
- pedagogi,
- socialni delavec,
- medicinska sestra,
- 47 paznikov,
- delovni inštruktorji,
- psiholog, zobozdravnik, zdravnik (ti so pogodbeno zaposleni in prihajajo nekajkrat na mesec).

Kaj pa varnost?

Za varnost v zaporu je poskrbljeno z zidovjem, rešetkami na oknih, mrežo, bodečo žico na vrhu, nadzornim video-sistemom (kamere snemajo dogajanje; eden od zaposlenih spremlja vso dogajanje v zaporu in okolici). Sami obsojenci pa so varovani s pazniki.

Slika 10: Okno z rešetkami¹⁷

2.1.1.1 ŽIVLJENJE IN DELO V ZAPORU

Gospod Ivan Kos nas je lepo sprejel in nam z veseljem odgovoril na zastavljena vprašanja. Pri odgovorih je bil zelo izčrpen, zato vam bomo lahko nazorno opisale življenje in delo v zaporu. Po intervjuju pa nam je razkazal kar nekaj prostorov, ki se nahajajo v zaporu (tudi sobe v katerih se nahajajo zaporniki), kar se nam je zdelo še najbolj zanimivo. Tudi nam je bilo večino slišanih in videnih stvari novih, zanimivih, zato nam je bilo pri pisanju tega dela raziskovalne naloge težko kakršnokoli stvar izpustiti in je ne napisati.

¹⁷ [http:// samarijan.net](http://samarijan.net)

Takoj po sprejemu je zapornik nameščen v sprejemni oddelek, kjer ostane največ 30 dni in tako ne pride takoj v stik z drugimi obsojenci. Takrat je zapornik na opazovanju, o njem se zbirajo podatki. Zapornik mora opraviti različne razgovore s strokovnimi delavci (psihologom, pedagogom, socialnim delavcem, ...), pedagoginja ga seznani z njegovimi pravicami in dolžnostmi, pove mu kaj lahko pričakuje, ... Na podlagi opazovanj pripravijo program in pričakuje se, da bo zapornik v tem programu sodeloval in ga izpolnjeval. Pedagog ga seznani tudi z negativnimi posledicami ob kršitvi njihovih pravil. Ob sprejemu ga pregleda zdravnik, da vidijo, ali je nekdo sposoben za prestajanje kazni in delo v Zavodu.

Po vsem tem procesu je razporejen v vzgojno skupino.

V celjskem zaporu imajo 4 vzgojne skupine, ki se pokrivajo z oddelki. Obsojenci kazni prestajajo v treh oddelkih – režimih, ki so med seboj prehodni.

V **zaprtem oddelku** je vzgojna skupina obsojencev, ki ima zaprti režim; ni izhodov iz Zavoda (ven lahko gredo le ob spremstvu paznika). V tem režimu niso ves čas, temveč le po potrebi (največ 3 mesece, nato napredujejo v polodprti režim ali pa se jim bivanje v zaprtem podaljša).

Imajo še **dva polodprta** oddelka, ki sta bolj omejena kot odprti; oddelka sta zaklenjena, izhode imajo le če si jih pridobijo) in en **odprt oddelok** (izhodi iz zavoda, obiski izven zavoda, delo izven zavoda po pogodbi, večje površine nastanitve in drugačen standard znotraj zavoda).

Možno je prehajanje med oddelki. Če nekdo izpolnjuje kriterije (se zadovoljivo obnaša), lahko napreduje (iz zaprtega v polodprti in v odprti) ali tudi nazaduje.

Eden od teh oddelkov je **oddelok brez drog**, kjer so odvisniki od heroina, THC, ... Poskušajo jih odvajati od drog po svojih močeh in kolikor so obsojenci sami pripravljeni, kar pa ni lahko delo.

Vsak oddelek oz. vzgojna skupina ima svoje ločene prostore, ki obsegajo:

- dnevni prostor,
- dve spalnici,
- prostor za rekreacijo,
- in hodnik, ki povezuje vse te prostore.

Vsaka ta enota je prostorsko ločena od drugih, ne morejo prehajati med prostori.

Skupni prostor so dvorana in telovadnica, pa tudi ambulantni prostori, jedilnica.

Slika 11: Ločeni oddelek¹⁸

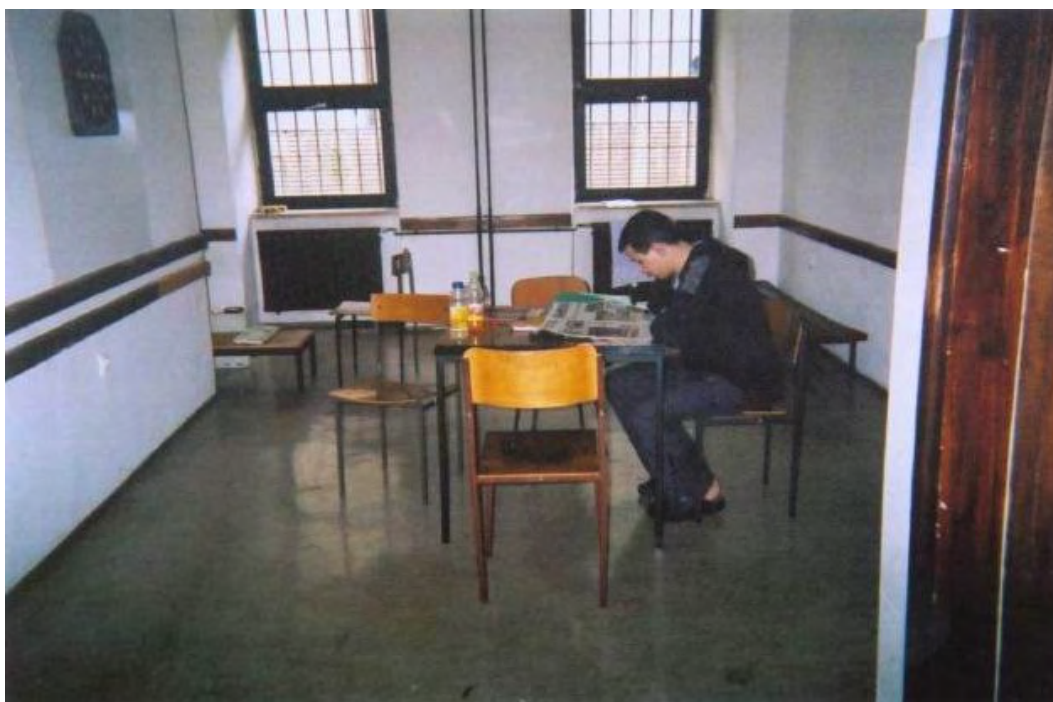
Sobe zapornikov so lahko: skupinske (spalnica s 4-5 posteljami) ali samske. Samske sobe so privilegij in jih dajejo tistim, ki se izobražujejo in potrebujejo mir, ali takšnim, ki so zaradi drugih ogroženi. Soba obsojenca ne izgleda veliko drugače kot klasična soba. Vsak bivalni oddelek ima svojo kopalnico, nedaleč nazaj pa so imeli še skupinsko kopalnico in so se tuširali dvakrat tedensko po razporedu.

V zaporu se nahaja tudi t. i. samica, to je soba, ki je podobna samski sobi, le da so sprejeti določeni ukrepi. V takšni samski sobi ni TV, radia, večina jih nima pravice do dela, do sprehodov, in tako so stiki omejeni. Te sobe so lahko namenjene tudi obsojencem, ki ogrožajo druge.

¹⁸ <http://samarijan.net>

Slika 12: Primer ene od sob¹⁹

Slika 13: Eden od dnevnih prostorov²⁰

¹⁹ <http://samarijan.net>

²⁰ <http://samarijan.net>

Tako kot v vsakem zavodu, zaporu ali drugi ustanovi, tudi v celjskem zaporu veljajo določena pravila in hišni red. Delavnik je ustaljen; ob 6. uri vstajanje, nato poskrbijo za osebno higieno in svoje bivalne prostore (sobo), okoli 6.30 grede na zajtrk. Ob 7. uri se začne delo v delavnicah, nekateri dela v delavnicah nimajo (ga odklanjajo, niso sposobni za delo), zato tisti ostanejo v oddelkih ali grede v telovadnico. Ob 10.00 je dopoldanska malica za tiste, ki delajo. V delavnicah delajo do 15.00, nato je kosilo. Po kosilu imajo 2 uri časa za različne sprostitev: sprehod na dvorišču, aktivnosti v telovadnici ali v oddelku. Ob 18. uri je zopet osebna higiena in urejanje bivalnih prostorov, lahko pa počnejo tudi druge stvari (pišejo pisma, poslušajo radio, gledajo TV, ...) vse do 19.00, ko je večerja. Po večerji je omogočeno telefoniranje, TV, video, telovadnica, ... Okoli 22.00 je čas za spanje. Ob dnevih, ko jim sledi dneva prost dan (petek, sobota, prazniki), lahko bedijo do enih ponoči in tudi poležijo lahko do 8.30.

Vsi v zavodu imajo 3-4 obroke na dan, ki jih skupaj pojedjo v jedilnici. Pripornikom pa obroke prinesejo v sobe, ker imajo poseben status in ne smejo priti v stik z določenimi osebami.

Poleg ustaljenega delavnika so v zavodu tudi napisana pravila, ki ob upoštevanju/neupoštevanju prinašajo ugodnosti/neugodnosti. Kljub kontroli, ki jo imajo, se ne da zagotoviti 100 odstotnega nadzora. Paznik ni vseskozi prisoten, saj bi imeli drugače obsojenci občutek utesnjenosti.

Do spora med obsojenci pride zaradi različnih razlogov. Po mnenju gospoda Kosa so najpogostejši razlog droge. Odvisniki morejo drogo od nekoga dobiti, se zadolžijo in nato se ta denar terjata. Tako pride do fizičnih napadov, ki pa na srečo niso pogosti. Velikokrat je med obsojenci tudi nekakšen vodja, katerega morajo vsi poslušati, drugače je obračun. To skušajo preprečevati tako, da takšne »vodje« odstranijo in nimajo več vpliva, čeprav ima »vodja« svoje pomočnike, ki delajo namesto njega. Marsikdaj močnejši zapornik izkorišča manj močnejšega zapornika v fizičnem in psihičnem smislu. V takšnih primerih v Zavodu odreagirajo tako, da povzročitelja nereda disciplinsko obravnavajo. Disciplinska komisija jim izreče različne ukrepe, tudi samico. Bolj pogosto pa jim zaostrijo režim; niso več v polodprtem oddelku, ampak v zaprtem.

Takšne stvari morajo preprečiti, saj so odgovorni so za zdravje in življenje ljudi, ki so v tej ustanovi.

Tudi zaposleni so lahko fizično napadeni, vendar v zadnjih dvajsetih letih sta bila le dva primera. Je pa več verbalnega nasilja (grožnje, žaljivke). Večinoma gre tukaj za izražanje nemoči. Le redko se te grožnje uresničijo ali se prenesejo navzven.

Kadar pa so zaporniki mnenja, da se jim godi krivica, lahko dajo prijavo na upravo zapora, Upravo za izvrševanje kazenskih sankcij in varuhu človekovih pravic. Če obstaja prijava, jo morajo na zavodu obrazložiti, utemeljiti in obsojencu tudi odgovoriti. V večini primerov so prijave neutemeljene.

Med kršitve spadajo tudi pobegi iz zapora, ki pa so v celjskem zaporu redki. Največkrat se za takšno dejanje odloči nekdo, ki ne vidi perspektive ali izgubi živce. Lahko prežagajo rešetke in pobegnejo skozi okno, skopljejo luknjo v zid in podobno. Bolj pogosto se zgodi, da se nekdo ne vrne iz izhoda ali dopusta. Dandanes so pobegi veliko težji, saj so nadzorovani z video kamerami, paznik spremlja dogajanje in se da marsikaj prej preprečiti.

Na žalost pa se zgodijo tudi samomori, vendar tudi teh ni veliko. Do sedaj so si skušali vzeti življenje z vrezninami, zdravili in obešanjem. Že ko pride obsojenec na prestajanje kazni, ugotavljajo na podlagi vprašanj, ali je nagnjen k samomorom, depresiji, ali je izgubil voljo do življenja.

Vse te konflikte, probleme, ki smo jih naštele in še druge rešujejo v skupini, ki jo vodi pedagog, predvsem pa se učijo primerne komunikacije (strpnost, poslušanje sogovornika ter načelo, da je možnost povedati vse na vljuden način). Enkrat mesečno se sestajajo vsi zaposleni in obsojenci vseh oddelkov, pod vodstvom direktorice ali njenega namestnika. Na teh sestankih obravnavajo zadeve, ki motijo obsojence, delavce, obsojenci dajejo svoje predloge, mnenja, ...

Kaj vse je obsojencem omogočeno oz. dovoljeno?

Pošta, telefon, vzdrževanje stikov z družino (bratje, sestre, starši, mož/žena, otroci) je njihova pravica in tega jim ne omejujejo. Posebej pa se jim odobrava stike s prijatelji, za kar morajo zaprositi. Pošta, ki jo prejemajo se ne pregleda. Tudi telefonski klici se ne prisluškujejo, ampak le sporočijo, koga kličejo oziroma povedo telefonsko številko.

Oblečeni so v svoja oblačila. Med svojimi osebnimi predmeti lahko imajo: britvice, škarjice, nožičke (vendar je dolžina rezila omejena na 4 cm), pribor za osebno higieno, aparat za striženje, osebni računalnik (na katerem ni interneta), radio, TV (če zanjo zaprosijo). Uradno lahko ima zapornik pri sebi 20.000 SIT, razen tistih, ki so na odprtem oddelku, tam ni omejitev.

Ne smejo pa imeti telefonov, ker potem nimajo nadzora s kom kontaktirajo.

Poskrbljeno je tudi za medicinsko pomoč. Zdravnik prihaja dvakrat tedensko in ordinira v ambulanti, medicinska sestra pa je vseskozi prisotna. Ob nujnih primerih pa se jih pošlje v bolnišnico. Zobozdravnik prihaja enkrat tedensko, psiholog pa dvakrat mesečno. Vsi ti ljudje poskrbijo za zdravstveno oskrbo ljudi, ki so zaprti.

Zapornikom so omogočeni tudi obiski in izhodi.

Obsojenci in upravno kaznovani imajo obiske ob sobotah, nedeljah in praznikih. Priporniki pa trikrat tedensko med tednom. Obisk traja nekje do 2 uri, večinoma so to prosti obiski brez video nadzora.

Izhodi pa so zelo različni. Na zaprtem oddelku imajo 1-2 izhoda na mesec, na polodprtem 3 izhode na mesec in na odprtem po 4 izhode na mesec. Preden se jim omogoči izhod, morajo prestati določen delež kazni; tisti, ki so povratniki ali tisti, ki so storili huda kazniva dejanja, lahko šele po polovici prestane kazni pričakujejo izhod. Izhode si lahko tudi pridobijo, vendar do določeni pogoji, ki jih morajo izpolnjevati. V Zavodu morajo redno delati in se držati hišnih pravil. Kdor lenari se mu to tudi pozna. Lahko si pridobijo do 4 vikend izhode, en traja od petka od 17.00 do nedelje do 17.00. Tisti, ki imajo izhode, lahko imajo tudi dopust (seveda morajo pridno delati), ki traja 18-30 dni.

Lahko se zgodi, da se nekdo po izhodu/dopustu ne vrne. V tem primeru se obvesti policijo in razpiše se tiralica. Nekateri pa se vrnejo z nekajdnevno zamudo. Lansko leto se eden ni vrnil z obiska s starši, 2 nista prišla nazaj z dopusta in 2 z zdravstvenega izhoda. Vseeno pa teh primerov ni veliko, glede na 1000 podeljenih izhodov na leto.

Kaj pa se dogaja na področju izobraževanja in drugih aktivnostih v Zavodu?

Izobraževanje zapornikov v Zavodu in izven njega je zelo zaželeno, vendar je premalo interesa. Osebe, ki so v zaporu, so večinoma tisti, ki so bili neuspešni v srednji šoli (obtičali so nekje na sredi), v Zavodu pa jih skušajo prepričati, da bi srednjo šolo nadaljevali.

Gospod Kos prizna, da niso preveč uspešni na tem področju. Približno 20 na leto se jih na različne načine izobražuje. Nekateri gredo na predavanje na OŠ, Ljudsko univerzo ali na srednje šole k pouku. Tisti, ki jim ne morejo zaupati, da bi hodili na izhode, se izobražujejo v zavodu in se pripravljajo na izpite. Znotraj zavoda se lahko zaporniki priučijo tudi za poklic (v delavnicah).

Zaporniki lahko delajo na dveh področjih:

- opravljanje hišnih del: v kuhinji (dela od 8-10 obsojencev), kopalničar, čistilec, pomočnik vzdrževalca, pomočnik električarja;
- v delavnicah: mizarski, kovinski delavnici, pralnici, strojni obrati (tu nastaja problem, ker zaporniki niso usposobljeni).

Lahko se opravlja tudi delo zunaj zavoda in sicer pogodbeno.

V zavodu se izvajajo tudi različne dejavnosti:

- kulturno-posvetne dejavnosti: zunanji gostje pridejo odigrati kakšno igro (društvo Samarijan), nastop glasbene skupine (The revelation iz Amerike - črnsko duhovna glasba), maša za obsojence (vsak teden pride duhovnik);
- izposoja knjig: zavodska in Mestna knjižnica Celje;
- likovne dejavnosti: vsak četrtek so kreativne delavnice (delo s svilo, tekstilom, slikanje na steklo, vlivanje z mavcem, ...), enkrat na leto je fotografska delavnica (sami fotografirajo in naredijo razstavo);
- športno-rekreativne dejavnosti (pri teh dejavnostih je največ interesa): namizni tenis (vsak oddelek ima svojo mizo), kolektivne igre z žogo, fitnes, ... Organizirajo se tudi medsebojna tekmovanja.

Slika 14: Izdelki zapornikov (slikanje na svilo, plastični izdelki, zaporniško glasilo)²¹

Kaj pa nam je povedal gospod Kos ob zaključku intervjuja?

»Naš glavni cilj je pripraviti obsojence na čas po prestani kazni, brez kaznivih dejanj. Če gledam optimistično, približno polovica povratnikov (40% obsojencev se vrne v enega od zaporov), 60% pa jih ne pride več v zapor, to je pa tudi nekakšen dosežek. Jaz, osebno, imam dnevne kontakte z obsojenci in jih tudi sam poskušam usmeriti na pravo pot.

V celjskem zaporu pa se poleg vse negativnosti, ki jo ljudje vidijo in mu jo prisojajo, velikokrat dogodi kaj pozitivnega, kar pa nihče ne vidi«.

²¹ Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002, str. 36.

2.1.2 PROSTOVOLJNO DELO

Prostovoljno delo je delo, ki ga nekdo opravlja ne da bi zanj zahteval plačilo, ampak ga opravlja z namenom, da bi komu pomagal. Tempo življenja, današnja družba in vedno večji pomen denarja so eni od razlogov, da je takšnih posameznikov in skupin vedno manj. Med intervjujem (v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje) pa smo izvedele, da v Zavodu deluje skupina, ki jo sestavljajo prostovoljci. Tudi ta vidik dela v zavodu se nam je zdel zanimiv, zato smo se odločile tudi to delo oz. skupino spoznati in vam jo predstaviti.

2.1.2.1 ZAČETKI PROSTOVOLJNEGA DELA OZ. SVETOVANJE ZAPORNIKOM

Pred leti se je na Ministrstvu za pravosodje porodila ideja o novi obliki svetovanja obsojenim osebam, predvsem za to, da bi se le-te po prestani kazni lažje in tudi uspešno ponovno vključile v družbo.

Pokazenske obravnave obsojenih oseb so pokazale, da kljub učinkoviti pomoči za eksistencialno varstvo obsojenih oseb, kot so zaposlitev, nastanitev, denarna pomoč, ponovna integracija posameznika v okolje ni uspešna, saj se posameznik zelo kmalu vrne na ponovno prestajanje kazni. Strokovnjaki, ki delajo z obsojenci, so ugotovili, da jim manjka človeški odnos z nekom, ki bi mu lahko zaupali, ki bi lahko verjeli vanj in mu nudili pomoč. V zakon je prišla določba o svetovanju, ki pravi, da se obsojencu dodeli svetovalca, če to sam želi ali če to predlaga zavod – takrat pa svetovalca imenuje Center za socialno delo. Na začetku so bili svetovalci predvsem delavci s Centrov za socialno delo, vendar se to ni obneslo, ker so ugotovili, da obsojenci ne zaupajo nekomu, ki je sprva v vlogi razsodnika, že naslednjič pa v vlogi zaupnika.

Prišli so do ugotovitve, da obsojenci potrebujejo prostovoljca, nekoga, ki si bo vzel čas za njih in bo pripravljen z njimi komunicirati. Svetovalci naj ne bi bili strokovnjaki, temveč osebe z občutki do soljudi, ki bodo obsojencu ponudili pomoč, pozitivne odnose, iz katerih se razvije prijateljstvo. Ker je za ljudi v zaporu značilno nizko samovrednotenje, je cilj svetovalnega procesa predvsem večje samospoštovanje, samozaupanje in tudi zaupanje v druge ljudi. Svetovalni proces je bil na začetki le

eksperiment, vendar so raziskave pokazale, da so rezultati zelo uspešni, saj se zelo malo posameznikov, ki so imeli svetovalca, ponovno vrne v zapor.²²

2.1.2.2 SKUPINA SAMARIJAN

Že leta 1993 so v AKZ Amos na eni od okroglih miz razmišljali o večji socialni angažiranosti študentov. In tri leta kasneje se je 11 prostovoljcev združilo v skupino Samarijan ter začelo spremljati odvisnike od drog. Organizirali so tudi okrogle mize o zasvojenosti in zdravljenju. Odvisnost pa je običajno povezana tudi s kriminalnimi dejanji in tako so Samarijani leta 1999 začeli sodelovati z Zavodom za prestajanje mladletniškega zapora Celje.²³

Slika 15: Supervizija v Celju²⁴

²² <http://samarijan.net>

²³ Isto tam

²⁴ Isto tam

2.1.2.3 INTERVJU S HELENO SKARLOVNIK

Ker nam v celjskem zaporu niso znali veliko povedati o sami skupini Samarijan, smo se odločile, da informacijo o njih poiščemo na internetu. Našle smo njihovo internetno stran, ki je vredna pohvale, saj je lepo urejena in nam je bila pri raziskovalni nalogi v veliko pomoč. Prav tam pa smo zasledile telefonsko številko vodje skupine – Helene Skarlovnik in jo prosile za kratek intervju. Helena nam je z veseljem odgovorila na zastavljena vprašanja in nam še bolj približala njihovo pohvale vredno prostovoljno delo.

Od kod ime skupine Samarijan?

Samarijan je svetopisemska osebnost, sicer prebivalec Samarije. Zgodba o njem pa je naslednja:

Usmiljeni Samarijan (Lk 10, 30-37)

»Neki človek je šel iz Jeruzalema v Jeriho in je padel med razbojnike. Ti so ga slekli, pretepli, pustili napol mrtvega in odšli. 31 Primerilo pa se je, da se je vračal po tisti poti domov neki duhovnik; videl ga je in šel po drugi strani mimo. 32 Podobno je tudi levit, ki je prišel na tisti kraj in ga videl, šel po drugi strani mimo. 33 Do njega pa je prišel tudi neki Samarijan, ki je bil na potovanju. Ko ga je zagledal, se mu je zasmilil. 34 Stopil je k njemu, zлил olja in vina na njegove rane in jih obvezal. Posadil ga je na svoje živinče, ga peljal v gostišče in poskrbel zanj. 35 Naslednji dan je vzel dva denarija, ju dal gostilničarju in rekel: »Poskrbi zanj, in kar boš več porabil, ti bom nazaj grede povrnil.« 36 Kaj se ti zdi, kateri od teh treh je bil bližnji tistemu, ki je padel med razbojnike?« 37 Oni je dejal: »Tisti, ki mu je izkazal usmiljenje.« In Jezus mu je rekel: »Pojdi in ti delaj prav tako!«

Kdo lahko pristopi kot prostovoljec v vašo skupino?

Prostovoljec je lahko vsak, ki je dopolnil osemnajst let, ni bil kaznovan z zapornom in se ne zdravi za kakšno psihično boleznijo. Seveda se mora strinjati s pravili, načinom dela skupine in z etičnimi normami.

Koliko članov sestavlja skupina Samarijan in kdo so ti člani?

Skupina ima trenutno 11 članov, vsi razen dveh so študentje različnih fakultet.

Kje vse deluje skupina Samarijan?

Skupina deluje v celjskem zaporu in v mariborskih mladinskih domovih, kjer mladim pomagamo pri učnih težavah in se z njimi družimo.

Kako potekajo srečanja z obsojenci?

Obsojenci morajo vzgojno službo v zaporu sami zaprositi za prostovoljko/ca oz. svetovalko/ca, kot je naš uradni naziv. Njihovih prošenj je ponavadi več, kot je prostovoljk. Prvo srečanje obsojenca in svetovalke traja petnajst minut ali pol ure, v katerem se seznanita, se dogovorita o svojih (predvsem obsojenčevih) željah, pričakovanjih, ...

Nekateri obsojenci imajo izhode in lahko gresta na sprehod, na kakšno pijačo, ... Drugi pa se srečujejo v sobi za obiske. Naše orodje je pogovor, preko katerega se trudimo vzpostaviti čimbolj prijateljski odnos, ki ga seveda ne moremo enačiti s prijateljskimi odnosi v našem privatnem življenju, saj ima svoje meje. Če je obsojenec odprt in zgovoren, potem ima svoji novi prijateljici (govorim bolj za dekleta, ker imamo v skupini le enega moškega) vsakič ogromno povedati. Če pa se pogovor ustavi takoj za temo o vremenu, kar je zelo pogosto, ima prostovoljka seveda težje delo, saj se mora na vsako srečanje pripraviti – poiskati ustrezne metode za vodenje pogovora. Tako lahko vključi tudi družabne igre – karte, človek ne jezi se, ...

Svetovanje traja ponavadi dokler obsojenec ne gre iz zapora. Seveda pa ga je možno prekiniti prej, če se obsojenec in svetovalka ne ujemata.

Kolikokrat na mesec se srečujeta in koliko časa traja en obisk?

Potem se srečujeta vsaj dvakrat mesečno po dve uri.

Ali se veliko obsojencev odloči za sestajanje z vami oz. prostovoljci?

Obsojencev je vedno več, kot je prostovoljk, tako mnogi ostanejo brez svetovanja.

Kdo od obsojencev pa se najpogosteje odloči, da se bo sestajal z vami?

Profili so povsem različni – prednost imajo tisti, ki imajo sicer manj ali pa sploh nič obiskov.

Ali obsojenci resno vzamejo ta srečanja?

Včasih, a redko, se zgodi, da imajo drugačne predstave – nekateri (to je bil le en ali mogoče dva primera) se odločijo prekiniti sodelovanje, drugi pa tak način sprejmejo. Zgodilo se je že, da je želel eden od fantov ta srečanja zunaj Zavoda izkoristiti za srečanja s svojo punco – hotel je nekakšno kritje. Ta odnos je prostovoljka prekinila. Prostovoljci se moramo vedno truditi, da si ne dopustimo prevelikih pričakovanj, saj smo nekaterim obsojencem edini stik z zunanjim svetom ali pa celo samo takrat lahko gredo ven.

Večinoma je tako, da če jim je na začetku le možnost izhoda, le možnost doživeti nekaj drugega, jim kasneje ta srečanja postanejo pomembna tudi drugače in jih vsekakor jemljejo resno.

Ima kdo v skupini slabe izkušnje z obsojenci?

Ne.

Ali vam kakšen strokovnjak (z idejami) pomaga pri tem prostovoljnem delu?

Za nove člane skupine organiziramo izobraževanje – nekaj o zaporu kot instituciji, malo o komunikaciji, postavljanju mej, psihologiji obsojenih ... Tu pomagata dve absolventki socialne pedagogike in seveda starejši člani s svojimi izkušnjami.

Imamo tudi duhovnega vodjo (skupina je v osnovi katoliška in tako nas povezuje in krepi tudi skupna molitev, maše ..., sicer pa je pravilo, da nikogar ne skušamo prepričevati v svojo vero ali ga skušati pridobiti v Cerkev, razen če to sam želi in izrazi željo o pogovorih tudi na to temo; v skupini so med prostovoljci tudi neverujoči),

ki je duhovnik, pomaga pa nam tudi strokovno in idejno, saj ima s prostovoljnim delom ogromno izkušenj tako v Sloveniji kot v tujini.

Enkrat mesečno pa se srečujemo tudi s supervizorjem Jankom Bohakom – tam se pogovarjamo o morebitnih težavah pri delu in možnih rešitvah.

Kaj pa prostovoljci, se tudi vi sestajate, in kaj se tam dogovorite oz. pogovorite?

Sestajamo se vsaj dvakrat mesečno, tudi sicer smo v stiku prek elektronske pošte ali telefonov, večina pa nas ostane prijateljev tudi v »zasebnem« življenju in se o problematiki pogovarjamo tudi na neformalnih srečanjih. Pravilo pa je, da vse, kar se dogaja, govori na skupini, posebej na supervizijah, ostane med nami. Včasih gremo tudi na kakšno ekskurzijo – lani smo bili na Dunaju, obiskali smo zasebni mladinski dom Bogdana Žorža. Udeležujemo in organiziramo pa tudi predavanja na najrazličnejše, nam aktualne, teme.

Zakaj menite, da se tako malo ljudi odloča za takšno prostovoljno delo?

Eden od razlogov je gotovo tempo in način življenja, v katerem ljudje težko ali pa sploh ne najdejo časa niti za svoje najbližje, kaj šele, da bi se ukvarjali s tujci. Pa še brez plačila! Kot kaže anketa na naši spletni strani, sta za upad prostovoljnega dela nasploh krivi družba in država, ki ga premalo podpirata. Če pa se osredotočim na prostovoljno delo v zaporih, pa seveda ne morem mimo predsodkov in stereotipov, ki jih imamo o zapornikih, da so to tatovi, morilci, dilerji ..., skratka družbeno škodljivi in nevarni ljudje. Zato jih je najbolje dati za rešetke in se z njimi sploh ne ukvarjati. Poleg tega pa se jih mnogi bojijo, saj so to na nek način »deklarirane barabe«.

2.2 DISKUSIJA

Včasih se zdi, da sodobni družbi ničesar ne manjka in nam hitri tempo življenja daje vtis, da tiste temne plati življenja ni. A je treba pogledati malo globlje. Tja, kamor ne zaidemo pogosto, v zapore, vzgojne zavode, prevzgojne domove in podobno. »Celjski pisker« je ena takšnih ustanov, vendar sedaj o njej že lahko diskutiramo.

Preden smo začele z našo raziskovalno nalogo, smo si morale pridobiti dovoljenje za uporabo podatkov o celjskem zaporu od Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij. Dobile smo dovoljenje in zeleno luč za obisk in ogled zapora, seveda z namenom, da si pridobimo podatke za raziskovalno nalogo. V zaporu enkrat letno poteka fotografska razstava, ki jo pripravijo obsojenci in si jo lahko ogledajo tudi zunanji gostje. Odvijajo se tudi najrazličnejše dejavnosti, tako za zunanje goste kot za obsojence. Namen vodstva zapora je, ljudem približati delo obsojencev in jim pokazati tudi kakšno pozitivno stvar. Vse to so dejstva, ki našo prvo hipotezo potrjujejo, res pa je fizično ta ustanova zaprta oziroma zavarovana.

Že prvi vtis ob ogledu zapora je bil pozitiven oz. presenetljiv. Stene so bile polne slik, prostori niso bili temačni, pusti, samo prehodi v posamezne oddelke so bili varovani z železnimi vrati, drugače so vrata lesena (sobna vrata so z lino). Sobe zapornikov so bile podobne študentskim sobam, imajo dnevni prostor s televizijo in prostor za rekreacijo. Ali jim sploh še kaj manjka? Seveda, svoboda. Celjski zapor nam ni dajal vtisa hladnosti, kot zapori v tujih filmih, torej lahko drugo hipotezo v celoti ovržemo.

Vzrokov za kazniva dejanja je veliko. Iščemo jih lahko v nesrečnem otroštvu in vzgoji, kjer so otroci prepuščeni ulici in tam »zapadejo« v slabo družbo. Otrok, ki odrašča v družini, kjer se pogosto prepirajo, v katerih je deležen očitkov, poniževanj in žalitev, tak otrok ne dobiva potrditve v družini in jih išče s krajami in nasilnim vedenjem v klapi. Največji problemi mladih so težave z alkoholom, drogami, pomanjkanjem denarja, dolgčas in osamljenost. To so hkrati tudi razlogi, iz katerih se mladi zatekajo h kaznivim dejanjem. Še posebej pa je naš sogovornik v zaporu poudaril problem z drogo, ki pa je po njegovem mnenju eden izmed pogostejših vzrokov za kaznivo dejanje. Hipotezo o vzrokih za kazniva dejanja je potrebno dopolniti, in ji prišteti še kakšen prej omenjeni razlog.

Tudi mladostnikom zaradi kršitve zakonov sodišče izreče najstrožje vzgojne ukrepe. Kljub temu da v Sloveniji obstaja samo en mladoletniški zapor, v njem trenutno ni veliko mladoletnih oseb (v celjskem zaporu so trenutno trije mladoletniki). Pa ne mislite, da mladoletniki ne počenjajo kaznivih dejanj, ampak je razlog tudi v sodiščih, ki obsodbo zapora izrekajo kot zadnjo. Veliko mladostnikov se nahaja v vzgojnih zavodih, prevzgojnih domovih, ki pa imajo podobno funkcijo kot zapor. Vsi navedeni razlogi nam potrjujejo četrto hipotezo.

Osnovna pravila v Zavodu, kot je dnevni red, osnovne človekove pravice (pravica do telefonskih klicev, pošte, ...) so za vse enaka. Se pa ostala pravila ločijo glede na to, v katerem oddelku se nahajajo (zaprti, polodprti, odprti), kar pa je odvisno od veličine kaznivega dejanja in seveda njegovega vedenja v zaporu. S pridnostjo se da marsikaj izboljšati in pridobiti (izhodi, prehod v odprt oddelek). Posebna pravila pa veljajo za pripornike, ki še niso obsojeni in imajo pravice kot drugi državljani, le da jim je odvzeta svoboda. V določenih delih zapora so strožja pravila, drugod malo manj in tako lahko v večini potrdimo hipotezo o neenakosti pravil.

S presenečenjem ovržemo šesto hipotezo. Pri osebnih predmetih obsojencev ni toliko strogosti kot smo predvidevale. Pri sebi lahko imajo pripomočke za osebno higieno, svoja oblačila, aparat za striženje, britje, tudi britvice oz. različna rezila, le da je tu omejitev rezila na štiri centimetre, lahko pa zaprosijo tudi za televizijo in osebni računalnik, pri sebi lahko imajo do 20.000 SIT. Prepovedan pa je mobilni telefon.

Zaporniki se lahko izobražujejo na različnih področjih in na različne načine nadaljujejo ali obiskujejo OŠ, srednjo šolo ali celo fakulteto. Možnost si imajo obogatiti svoje vajensko znanje v delavnicah ali izboljšati strokovno in poklicno usposobljenost. Prizadevanje za izobraževanje s strani uprave in strokovnih delavcev je veliko, interesa s strani zapornikov pa malo. Tako moramo našo hipotezo, da se večina zapornikov ne izobražuje, žal potrditi.

Z veseljem ovržemo hipotezo o naraščanju števila zaprtih oseb, kajti naš sogovornik, Ivan Kos odgovarja, da na splošno število zaprtih oseb ne narašča, ampak so le občasna odstopanja od povprečja.

Optimistično gledanje na dejstvo, da je 40% povratnikov in da jih 60% ne pride več v zapor, je tudi nekakšen dosežek. Za ta dosežek pa se vseskozi trudijo vsi strokovni delavci v zaporu in svetovalci - prostovoljci, ki imajo stik z obsojenci. Vsem je glavni cilj pripraviti obsojence na čas po prestani kazni, seveda brez kaznivih dejanj. Optimistično lahko ovržemo deveto hipotezo.

Vsaka vzgojna skupina ima svojega pedagoga, s katerim rešujejo sprotne probleme. V zaporu je socialna služba, prihaja psiholog, prihajajo svetovalci - prostovoljci, to so osebe, s katerimi se lahko obsojenci posvetujejo in pogovarjajo. Tudi naš sogovornik, namestnik direktorice, ima dnevne kontakte z obsojenci. Imajo tudi mesečne sestanke vseh zaposlenih in vseh obsojencev, kjer rešujejo konflikte, dajejo predloge, ... Hipotezo, da se imajo obsojenci možnost posvetovati s strokovnimi delavci, potrjujemo.

3. ZAKLJUČEK

Nedvomno se današnji položaj zapornikov ne more primerjati s tistimi v preteklosti. Še posebej, kar zadeva življenjske in bivanjske razmere, pogoje za aktivno preživljanje prostega časa in izobraževanje ter odnos paznikov in ostalega zaporniškega osebja. Tudi sama ustanova - zapor se je modernizirala in postala lepša, toplejša in prijaznejša na pogled. Vendarle pa vsak zapor, in s tem tudi celjski, še vedno ostaja prostor, v katerem se nahajajo ljudje, ki so tako ali drugače kršili veljavne norme, pravila in zakone, ter jim je zato odvzeta svoboda. Življenje zapornika je lahko čedalje bolj urejeno, človeško in znosno, a bo zmeraj življenje brez svobode. Zato ob besedah Stari pisker pomislimo ravno na to. In bomo verjetno še dolgo.

Ob prebiranju dnevnih časopisov in ob gledanju televizije odkrivamo, da živimo v svetu, ki je poln kriminala. Vedno več je mlajših prestopnikov, ki jim sodniki, ko odpovejo drugi vzgojni ukrepi in institucije, dodelijo najstrožji vzgojni ukrep – odvzem prostosti. Omejeno je njihovo gibanje in s tem tudi življenje. Družba ima do tako imenovanih kriminalcev negativen odnos, na njih gledajo kot na »bolane posameznike« ki mu ni pomoči. Ob tem se postavlja vprašanje, ali imamo mi pravico soditi o njih? Po eni strani nam je svet kriminalca tuj, nepoznan, po drugi strani pa naglas sodimo o mladostnikih, ki pristanejo v prevzgojnih ustanovah. Pozabljamo, da gre za človeka, ki je odraščal v neustreznih razmerah in tako razvil napačne vzorce, za katere ni sam kriv, zato jih je treba nujno seznaniti z možnostjo za izobraževanje in jih hkrati tudi vzgajati.

Svetovalke - prostovoljke marsikdaj opazijo žalost, izdajo in nezaupanje v očeh obsojencev. Morda nekateri mislijo, da oni tega ne poznajo, da ne zmorejo pokazati svojih čustev, vendar temu ni tako. Marsikdo obžaluje svoja dejanja. Marsikateri pa so v svojem življenju doživeli in preživeli toliko hudega, da niti ne poznajo prijazne besede in dejanj, in zato jim je to popolnoma tuje. S tem ne želimo, niti ne poskušamo opravičevati njih, ki so ogrozili družbo in drugim naredili marsikaj hudega. Rade bi le dodale, da ne smemo prehitro soditi in jih že v naprej ožigosati, tudi po odsluženju kazni. Ljudje morajo nositi posledice za svoja dejanja in eno od najstrožjih je, v to smo prepričane, da ti odvzamejo prostost.

4. VIRI

4.1 LITERATURA

- Tone Kregar, Marija Počivalšek: Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine Celje, Celje, 2002;
- Cosman, J.W.: Izobraževanje v zaporih – Pravica do dostojanstva vseh članov človeške skupnosti, Andragoška spoznanja (3-4, 48-51), 1998;
- Ceperle, J., Skalar, V.: Vzgojni zavodi, Šolski muzej, Ljubljana, 1987;
- Grobelnik, Ivan: Harmonika, škarje in Stari pisker, Muzej novejšje zgodovine, Celje, 2004

4.2 INTERNETNI NASLOV

- [http:// www.samarijan.net](http://www.samarijan.net)
- <http://www.sigov.si/mp>
- <http://www.mladinska.com>

4.3 OSTALI VIRI

- Ivan Kos, Celje, 21. januar 2005, ustni vir;
- Helena Skarlovnik, Celje, januar 2005; ustni vir.